

OBRAZ DZIECIŃSTWA GLOBALNEGO. KONTEKST PEDAGOGICZNY

WPROWADZENIE

Dzieciństwo jako kategoria społeczno-pedagogiczna jest opisywana w literaturze stosunkowo od niedawna. Systematyczna naukowa refleksja nad dzieciństwem sięga połowy XIX wieku. Od tej pory zaczęło następować przewartościowanie problematyki związanej z dzieckiem i dzieciństwem. W 1900 roku, za sprawą Ellen Key i jej książki pt. *Stulecie dziecka*, oraz zwolenników tzw. Nowego Wychowania dziecko i jego rozwój postawione zostało w centrum zainteresowania. Ta szwedzka pedagog, publicystka i pisarka, nawiązując do naturalizmu J. J. Rousseau, ożywiła jego idee wychowawcze, formułując własną teorię wychowania, której podstawowym założeniem było pozostawienie rozwoju dziecka samej naturze, zaś głównym celem wychowania miało być wzmocnienie indywidualności dziecka (Zych, 2003, 576). E. Key była przekonana, że psychologia stanowi fundament wychowania i wychodząc z tego założenia, opowiadała się za nowym wychowaniem, które szanowałoby osobowość i naturę dziecka oraz uwzględniałoby jego możliwości rozwojowe. Pisała, że „każde dziecko jest inne i wymaga innego podejścia”, a także to, że „należy mu się po prostu wszystko, co tylko najlepsze w tym świecie dorosłych posiadaczy” (Segiet, 2005, 87). Również Nowe Wychowanie (progresywizm) wprowadziło tezę, że każde dziecko ma prawo do przeżywania własnego dzieciństwa, opieki, wychowania, edukacji (Tamże, 2005, 87).

W polskiej pedagogice i publicystyce początku XX wieku swoiste poglądy na dziecko, jego rozwój i wychowanie prezentował Janusz Korczak. Oparł je na założeniach filozoficzno-pedagogicznych, dotyczących człowieka, dziecka, jego miejsca i roli w społeczeństwie, przysługujących mu praw a realizował w praktyce w stworzonym przez siebie systemie wychowania (Dom Sierot, Nasz Dom). Wiele wypowiedzi tego wybitnego pedagoga świadczy o absolutnej, niepowtarzalnej wartości dzieciństwa: „Bez pogodnego, pełnego dzieciństwa całe życie potem jest kalekie. J. Korczak przekonywał, że dziecko jest pełnowartościowym człowiekiem, z którym trzeba się liczyć w życiu społecznym, a także do-

brze i mądrze je wychowywać, stwarzając odpowiednie warunki życia i rozwoju (Matyjas, 1996, 62).

W latach sześćdziesiątych XX wieku w Europie nastąpiło ponowne odkrycie dziecka i dzieciństwa. Stało się to za sprawą Philipa Ariesa. Jego książka *Centuries of Childhood* (Historia dzieciństwa, 1995), zapoczątkowała stopniowy odwrót badań nad dzieckiem od paradygmatu pozytywistycznego, powodując jednocześnie zwrot metodologiczny ku historii i historyzmowi. Ten francuski historyk, opierając się na szczegółowych analizach historycznej dokumentacji, zaczerpniętej ze sztuki i literatury, z osobistych pamiętników i wspomnień, z napisów na pomnikach i rodzinnych nagrobkach, z odzieży i zabawek pochodzących z różnych okresów, wskazuje, że w średniowiecznej Francji dzieciństwo nie było postrzegane jako odrębna od dojrzałości faza życia ludzkiego. Dzieci, traktowane w tych czasach jak mali dorośli, były szczęśliwe, bo wolne od ograniczeń klasowych czy wieku, pozostawały w całkowitym zespoleniu ze światem dorosłych (Szczepka-Pustkowska, 1997, 61). Według P. Ariesa dzieciństwo jest nie tylko towarem natury, ale i kultury. Społeczeństwo i kultura kreują obraz dziecka i dzieciństwa.

Teza ta stała się podstawą do badań nad dzieciństwem w różnych czasach, kulturach, krajach, regionach i strukturach społecznych, przyczyniając się do dalszych badań dotyczących antropologii dzieciństwa, socjologii i psychologii dzieciństwa (Smolińska-Theiss, 1995, nr 10).

Należy podkreślić, iż historia dzieciństwa, w której można wymienić wiele etapów, jest związana z historią człowieka, rodziny, danego społeczeństwa czy narodu. D. Waloszek (2003, 883) podkreśla, że dziecko (dzieciństwo) można określić i scharakteryzować jedynie w perspektywie całości problematyki człowieka. Nie jest to niestety łatwe, gdyż człowiek sytuowany jest w różnych perspektywach teoretycznych (filozoficznych, psychologicznych czy socjologicznych). Potwierdza to także B. Smolińska-Theiss (2010, 15), według której badania nad dzieciństwem wyrastają z określonego typu myślenia o dziecku, dzieciństwie, o jego roli społecznej. Nakłada się na to także określona wizja pedagogiki i psychologii.

Pytania dotyczące kategorii dzieciństwa D. J. Quortrup dzieli na trzy zasadnicze grupy (1993), które dotyczą:

1. obrazu dzieciństwa,
2. rozpoznawania warunków życia dzieci (socjografia dzieciństwa),
3. postrzegania dziecka jako aktora życia społecznego i aktywnego jego obserwatora.

Jeans Quortrup wskazuje zatem paradygmaty, które weszły do praktyki badawczej i znalazły odzwierciedlenie w podstawowych typach badań nad dzieciństwem. Na pierwszym miejscu znalazły się tutaj badania porównawcze, które pokazują dzieciństwo w różnych perspektywach czasowych i przestrzennych (badania historyczne, etnograficzne). Do drugiego typu należą badania nad biografią i socjalizacją dziecka i dorosłego, które osadzone są głównie w psychologicznych teoriach całościowego rozwoju człowieka, w którym nakładają się na siebie doświadczenia dzieciństwa i dorosłości. Przedstawiają one związki między biografią szkolną a przyszłymi rolami zawodowymi i społecznymi (Smolińska-Theiss, 2010, 22).

Trzeci typ badań nad dzieciństwem znajduje się na pograniczu pedagogiki, pracy socjalnej i polityki społecznej. Są to różne diagnozy, raporty lokalne i międzynarodowe, opracowania obrazujące sytuację socjalną dziecka, warunki jego życia, zmiany prawne. Pedagodzy koncentrują się przede wszystkim na interpretacjach związanych z rozumieniem istoty wychowania. Pedagodzy społeczni zwracają uwagę na społeczne uwarunkowania procesu socjalizacji i wychowania, które wynikają głównie z nierówności i zróżnicowań społecznych. Kładą jednak akcent na strategię pomocy i wsparcia dziecka i rodziny, zwłaszcza poprzez ich aktywizację.

W europejskiej i polskiej literaturze dotyczącej dzieciństwa daje się zauważyć nowy, interdyscyplinarny dyskurs na ten temat. Pokazuje on, iż obraz dzieciństwa kształtuje zespół warunków, czynników, zjawisk i procesów zachodzących w najbliższym środowisku, ale także w skali globalnej. Współczesne badania nad dzieciństwem podkreślają podmiotowe i holistyczne traktowanie dziecka i dzieciństwa. Dziecko jest opisywane jako podmiot rozwoju zakorzeniony w kulturze i historii, jako twórca własnej przestrzeni życia (Matyjas, 2008, 21-22). Przyjmuje się, że dzieciństwo jest „społecznie konstruowane”. Dzieci uznawane są za część grupy społecznej, a dzieciństwo jako strukturalna forma, która jest twórcza i ma swoje miejsce w społeczeństwie.

OBRAZ DZIECIŃSTWA GLOBALNEGO

Dzieciństwo współczesnych dzieci jest zróżnicowane, wypełnia je różnorodna treść przeżyć, doświadczeń, wartości, zachowań tworząc różne jego wymiary, kształty. Według J. Izdebskiej (2004, 58) na kształt, obraz i jakość współczesnego dzieciństwa mają wpływ następujące czynniki: poziom i możliwości rozwojowe, stan odczuwania przez dziecko

potrzeb, a także środowisko, w którym ono żyje, to najbliższe ale także odległe, niewidzialne, pozytywne i wartościowe wychowawczo, jak również destrukcyjne. Zmienia się charakter, zakres, wymiar dziecięcych relacji, zmienia się świat dziecka, obraz jego dzieciństwa. Jest to dzieciństwo: 1) nowych szans rozwojowych, ale także zagrożone, 2) dzieciństwo w ujęciu podmiotowym i przedmiotowym, 3) dzieciństwo telewizyjne, medialne, komputerowe, sieciowe.

W literaturze pedagogicznej oraz publicystyce występują różne określenia wskazujące na różne obrazy dzieciństwa, m. in. dzieciństwo globalne, telewizyjne, zagrożone, osamotnione, zranione, gorszych szans czy dzieciństwo nadmiaru (cukierkowe) (Matyjas, 2008, 40 i nast.). Terminy te nie są rozłączne zakresowo. Wskazują jedynie na sytuację dziecka, na zagrożenia dla jego rozwoju i wychowania.

W swoich analizach skupię się głównie na obrazie dzieciństwa globalnego. Określane ono jest także jako dzieciństwo „globalnej wnioski”. Dzieciństwo globalne to kategoria społeczno-kulturowa ukazująca ogół zjawisk w płaszczyźnie kulturalnej, politycznej, ekonomicznej związanych z przeobrażaniem współczesnego świata i jego oddziaływaniem na dzieci.

W humanistycznym dyskursie globalizacja pojawiła się w drugiej połowie XX wieku. Stało się to za sprawą kultury, a ściślej mówiąc środków masowego przekazu. „Globalna wioska” R. McLuhana (1975) była swoistą cezurą i znakiem firmowym rozpoczęcia ery globalizacji w humanistyce, w sferze aktywności kulturalnej człowieka. Kultura przejęła reguły gry rynkowej.

Globalizacja może być rozpatrywana w skali makro — ogólnoświatowej oraz w skali mikro — z punktu widzenia indywidualnego człowieka. W skali makro mówimy o tzw. homogenizacji świata, polegającej na zacieraniu się różnic i upodobnianiu poszczególnych regionów pod względem kulturowym, technologicznym i informatycznym. Globalizacja w skali makro implikuje tę w skali mikro, m.in. przez kształtowanie tożsamości współczesnego człowieka.

Procesy globalizacyjne są wielokierunkowe, wielopłaszczyznowe i pełne sprzecznych tendencji, a także podatne na oceny wartościujące z punktu widzenia różnych interesów i ideologii. Wynika to również z natury współczesnej teorii społecznej, która jest wysoce zróżnicowana i interpretuje procesy społeczne i polityczne z różnych perspektyw metodologicznych i normatywnych (Jabłoński, 2002, 16). W ujęciu cytowanego autora globalizm

to proces historyczny cechujący się bezprecedensowym postępem w rozwoju środków komunikacji i przekazu informacji, tworzącym narastające poczucie przynależności do jednego świata. Dzięki skracaniu czasu i odległości powstała globalna sieć transakcji ekonomicznych realizowanych między granicami państw, często poza wiedzą rządów. Telewizja satelitarna globalizuje informacje, przekazując natychmiast informacje i obrazy o wydarzeniach na świecie, nawet do najdalszych miejsc na Ziemi. Internet daje natychmiastowy dostęp do wiedzy o świecie oraz umożliwia interakcje między ludźmi, którzy inaczej nigdy by się nie dowiedzieli o swoim istnieniu (tamże, 32).

Warto także dodać, że teoria globalizacji nawiązuje nie tylko do teorii zmiany społecznej (modernizacji, internalizacji oraz światowego systemu ekonomicznego) ale także do zupełnie nowej kategorii analizy tj. świadomości globalizacyjnej, która wprowadza czynniki kulturowe i polityczne, definiuje nowe kategorie, wyjaśnia nowe procesy w poprzednich fazach globalizacji.

Zjawisko i konsekwencje globalizacji docierają także do pedagogiki, zarówno w jej warstwie teoretyczno-pojęciowej, jak również w obszarze praktyki nauczania i wychowania. Podstawowe konsekwencje globalizacji wyrażają się po pierwsze w tworzonym i upowszechnianym obrazie człowieka w erze globalizacji. Globalizacja jest społeczną rzeczywistością, obecną w świadomości powszechnej i w tej roli występuje jako recenzent procesów wychowawczych. Domaga się człowieka otwartego, elastycznego, sposobnego, zaprogramowanego na rywalizację i ryzyko.

Drugą doniosłą konsekwencją globalizacji dla zjawisk edukacyjnych są zmiany procesu socjalizacji dzieci i młodzieży pod wpływem dynamiki przeobrażeń wywołanych zjawiskami globalnymi. W proces socjalizacji nieuchronnie i nieodwracalnie wtargnęły nowoczesne technologie informacyjne i interkomunikacyjne, nowe formy organizacji nauki i nauczania. Dzieci na co dzień mają dostęp do wieloczynnościowych i wielokanałowych odbiorników telewizji krajowej, satelitarnej, kablowej, telewizji interaktywnej, płyt CD, komputerów, Internetu, dysków, laser dysków, zminiaturyzowanych kalkulatorów, unowocześnionych aparatów telefonicznych, fotograficznych, kamer (Izdebska, 2003, 872). Tempo wdrażania elektronicznych środków jest widoczne również w polskich rodzinach. Codzienna przestrzeń życia dziecka poszerza się gwałtownie o nowe media i multimedia. Media elektroniczne towarzyszą dziecku codziennie, wypełniając mu czas wolny i niejednokrotnie czas zajęć obowiązkowych (Matyjas, 2008, 196 i następ.).

Telewizja i Internet wkroczyły w struktury rodzinnego i zbiorowego życia lokalnego, dokonując w nich rewolucji o nieznanej dotąd skali. Zredukowały przejawy życia zbiorowego, zubożyły powiązania międzyludzkie. Wykreowały lub usiłują kreować specyficzny system wartości, wzorce ideowe i osobowe. Dokonały rewizji autorytetów, usiłują unieważnić tradycyjny ład obyczajowy, układ zależności osobowych (Pilch, 2003). Telewizja stała się dominującym ogniwem środowiska życia dziecka, jednym z podstawowych źródeł poznawania ludzi i świata. Stała się potęgą, która zawładnęła wyobraźnią zbiorową. M. Wawrzak-Chodaczek (1997, 5) twierdzi, że wpływ telewizji jest głęboki i wielostronny, tak intensywny i ekspansywny, że wraz z jej umasowieniem można mówić o nastaniu nowej epoki. Lata sześćdziesiąte XX wieku stanowiły granicę między dwiema epokami: epoką werbalną i epoką obrazu oraz dźwięku.

W każdym państwie rozbudowany system telewizji (publicznej, komercyjnej) stanowi potężną instytucję społeczną, która wywiera wpływ na świadomość zachowania większości społeczeństwa, a także na działanie innych instytucji społecznych, w tym zwłaszcza systemu politycznego. Ten środek przekazu oddziałuje na ludzką mentalność, poprzez sferę emocjonalną, na poglądy czy zachowania. Szczególnie jest to oddziaływanie, jak twierdzi przywołana wyżej autorka, na dzieci, dla których oglądanie programów telewizyjnych jest zajęciem codziennym, powszechnym i atrakcyjnym. Telewizja ma ogromne możliwości wychowawcze, ale wiąże się z nią także niebezpieczeństwa. Racjonalne korzystanie przez dzieci z telewizji może prowadzić do: wzbogacania zasobu wiedzy, rozwoju zainteresowań, zdolności, pozyskiwania nowych doświadczeń, przeżyć, kształtowania obrazu świata współczesnego i przyszłego, tożsamości kulturowej. Jednak telewizja także w sposób destrukcyjny wpływa na świat dziecka, właściwie na wszystkie sfery osobowości: fizyczną (zdrowie: wzrost, choroby oczu, zmiany w układzie kostnym, zaburzenia układu nerwowego, występowanie alergii, zaburzenia przemiany materii), poznawczą (treści płynące z ekranu, tworząc mieszankę faktów, mitów, sloganów reklamowych, skrótów myślowych, powodują że świat iluzji, fikcji staje się dla dziecka bardziej realny niż rzeczywistość, tworzy się w ten sposób tzw. świadomość medialna, wywołując relatywizm poznawczy, moralny, co w konsekwencji prowadzi do biernej, konsumpcyjnej postawy i ślepego naśladowania, sprzyja także bierności i lenistwu intelektualnemu), emocjonalną (wywołuje silne przeżycia: lęk, uczucia strachu, przerażenia, obawę przed agresją ze strony innych osób, lęki nocne, koszmary senne), społeczną (wpływ na zachowania dzieci, w tym bardzo

często agresywne, poczucie samotności, brak kontaktów z rówieśnikami) (Matyjas, 2008, 44-45).

Jak podkreśla J. Izdebska (2003, 875) dzieci oglądają różne programy telewizji krajowej, satelitarnej, kablowej, lokalnej adresowane zarówno do młodego odbiorcy, jak i do ludzi dorosłych, o bardzo zróżnicowanej tematyce i wymowie społeczno-moralnej (często nasycone obrazami przemocy). Przeznaczają na to kilka godzin dziennie. Odbiór programów telewizyjnych ma często charakter bierny, bezkrytyczny, w wielu przypadkach, także nieselektywny i przypadkowy. Świat kreowany w telewizji jest często odmienny od rzeczywistego, odrealniony, ale jednocześnie konkurencyjny wobec realnie istniejącego. Z jednej strony pełen sukcesów, osiągnięć, z drugiej — wojen, przemocy, okrucieństwa przenika do życia dziecka, staje się źródłem dziecięcych przeżyć, doświadczeń, zachowań.

Warto także wspomnieć o reklamie telewizyjnej. Podstawowymi jej składnikami są: obraz, słowa i dźwięki. Reklama wykorzystuje także środki i techniki, takie jak: perswazja, manipulacja, emocjonalny charakter. Wszystkie te elementy powodują, że jest ona wszechstronnie wpływającym na młodego widza przekazem informacji. Z codziennej obserwacji wynika, że reklamy telewizyjne są przez dzieci lubiane i bardzo często oglądane. Kształtują w ten sposób ich styl konsumpcji, oczywiście masowy, a więc w niewielkim stopniu indywidualny. Reklama kształtuje świadomość młodych odbiorców dotyczącą tego, co jest dobre, ważne, wartościowe, cenione i stanowi o społeczno-ekonomicznym ideale życia. Wydaje się, iż w takich warunkach dzieciom i młodzieży trudno jest samodzielnie wypracować ich własny „styl życia” i znaleźć w nich wartości wzbogacające osobowość i mobilizujące do działania (Kossowski, 1994).

Szczególnym zagrożeniem jest reklama telewizyjna rozbudzająca potrzeby dzieci, których nie mogą one z różnych przyczyn zaspokoić (bieda, ubóstwo). Powoduje bowiem frustrację, agresję, często chęć posiadania reklamowanych przedmiotów (ubrań, sprzętu elektronicznego, różnego rodzaju gadżetów) za wszelką cenę, także kradzieży. Jest to zjawisko niepokojące pedagogicznie (wychowawczo).

Aby telewizja dobrze spełniała swą wychowawczą rolę niezbędna jest kontrola rodziców nad treścią, porą i czasem oglądania przez dzieci programów. Ważne są także wzorce zachowań rodziców w tym względzie, ich świadomość wychowawcza. Wychowanie audiowizualne, co należy podkreślić, rozpoczyna się w rodzinie i jest włączone w codzienny tryb życia.

Innym bardzo ważnym medium w życiu współczesnych dzieci jest Internet, wytwór kultury globalnej, dzieci poruszają się tutaj w cyberprzestrzeni i przestrzeni informacyjnej. Ma on istotny wpływ na sytuację dziecka i obraz jego dzieciństwa. Jak twierdzą; D. Bazuń i B. Trzop (2002, 416) ze wszystkich nowoczesnych mediów XX wieku to właśnie Internet wprowadza ludzi w globalną wioskę wieku następnego wieku. Z sieci korzysta coraz więcej osób, wykorzystując ją niemal we wszystkich dziedzinach ludzkiej aktywności. Internet jest używany do kontaktowania się z przyjaciółmi, znajomymi, współpracownikami, do szukania informacji na dowolny temat.

Możliwości, jakie oferuje sieć, są dość szerokie, jednak najczęściej korzysta się z następujących usług Internetu (tamże, 416-417):

- strony www (Word Wide Web) — mogą dostarczyć użytecznych informacji prawie na każdy temat. Jednak efektywne poruszanie się w tym gąszczu informacji wymaga od użytkowników pewnej wprawy w selekcjonowaniu treści;
- poczta elektroniczna (e-mail) — używana do komunikowania z przyjaciółmi, rodziną, współpracownikami. Występuje zarówno w instytucjach rządowych, korporacjach przemysłowych, na uczelniach, jak i w prywatnych mieszkaniach;
- asynchroniczne formy dyskusyjne — uczestnicy takich dyskusji rozpoczynają rozmowę na jakiś temat i czytają opinie innych; do dyskusji można włączyć się w dowolnym czasie. Do takich grup należą ludzie, którzy mają podobne zainteresowania i chcą się nimi podzielić z innymi;
- synchroniczne rozmowy (czaty) na kanałach IRC — osoby zalogowane do sieci w czasie rzeczywistym dyskutują z innymi. Użytkownicy tej usługi często stosują pseudonimy, ukrywając swe podstawowe cechy demograficzne, jak płeć czy wiek;
- MUD, czyli multiuser dungeons — jest tekstową rzeczywistością wirtualną, która stanowi mieszankę kilku składników tak dobranych, by pogłębiały przywiązanie do miejsca i społeczności. Użytkownicy nazywają siebie graczami.

W ramach wymienionych usług internetowych możliwa jest znaczna anonimowość użytkowników (IRC, MUD-y), występują także elementy kontroli zawartości sieci. Mogą ją sprawować na przykład moderatory grup dyskusyjnych czy administratorzy, jednak biorąc pod uwagę ilość treści, kontrola ta jest mocno ograniczona. W jakimś stopniu sami

użytkownicy kontrolują siebie nawzajem, w grupach funkcjonują zbiory zasad obowiązujących wszystkich (netykieta).

Korzystnie przez dzieci i młodzież z komputera, Internetu jest zjawiskiem powszechnym. Należy jednak podkreślić, że oprócz walorów edukacyjnych, wspierających proces kształcenia, stwarzają wiele zagrożeń dla korzystających z nich dzieci. W Internecie jest zawarty ogromny potencjał wychowawczy, ale jego pozyskanie w procesie rozwoju i edukacji zależy od tego, jak korzysta się z tego medium, a więc od czasu poświęconego Internetowi, rodzaju odwiedzanych stron, a także od krytycznej postawy wobec spotkanych treści. Racjonalne korzystanie prowadzi do wzbogacania zasobu wiedzy, zdobywania nowych doświadczeń, nowych wzorów zachowań a także do kształtowania przez dziecko własnego obrazu świata (Konowaluk, 2005, 39). Oprócz zalet — zbyt wczesne i niekontrolowane korzystanie z komputera, Internetu może nieść ze sobą wiele zagrożeń (Aftab, 2003, Bobrowicz 2003). Jednym z nich najczęściej wymienianym jest problem uzależnienia od „bycia w sieci” (siecioholizm, netoholizm). Użytkownik spędza coraz więcej czasu w świecie wirtualnym, do minimum ograniczając kontakty towarzyskie, realizowane w toku tradycyjnych interakcji społecznych. Szczególnie narażone są na ten problem dzieci i młodzież, zaniedbując naukę, tradycyjne uczestnictwa w kulturze. Innym zagrożeniem jest dostęp do różnego typu treści aspołecznych, mających demoralizujący wpływ szczególnie na najmłodszych użytkowników Internetu. Najczęściej wymienia się tu pornografię (ze szczególnym uwzględnieniem pornografii dziecięcej), materiały propagujące działalność destrukcyjnych sekt religijnych, faszyzm i inne.

Duża część młodych osób korzystających z Internetu tworzy specyficzną sieciową subkulturę — zwaną cyberpunk (Bobrowicz, 2003, 543) — posługującą się swoistym językiem i posiadającą charakterystyczny system wartości. Na gruncie tej subkultury pojawiają się tzw. hakerzy, znawcy sieci komputerowych, dla których największym wyzwaniem jest przelamywanie (często jedynie dla ambicji) zabezpieczeń systemów komputerowych i kradzież informacji.

Ważnym aspektem społeczności funkcjonującej w cyberprzestrzeni jest powstanie charakterystycznego języka, pełnego uproszczeń i skrótów, z drugiej zaś, ze względu na brak możliwości bezpośredniego kontaktu podczas aktu komunikacji, zastąpienie emocji za pomocą mimiki bądź gestów specjalnymi znaczkami powstałymi ze standardowego

zestawu znaków dostępnego z klawiszy komputera. Są to tzw. emotikony, zwane również smileys.

Z dotychczasowych rozważań wynika, że Internet jako narzędzie globalizacji to nowoczesny sposób komunikacji, źródło rozrywki i ogromny zbiór informacji z całego świata. Ale oprócz tych zalet w sieci czeka wiele zagrożeń i niebezpieczeństw. Najgroźniejsze to te, które oddziałując na psychikę, oddziałują pośrednio na stan zdrowia i kontakty społeczne. Internet jest coraz częściej stosowany przez dzieci i młodzież, a także dorosłych jako środek zastępczy, który odwraca uwagę od problemów współczesnego świata. Jest on ucieczką od szarej i ponurej codzienności, od problemów i obowiązków.

Osobnym problemem, także wychowawczym, jest korzystanie przez dzieci i młodzież z gier komputerowych. Stanowią one przykład technologii komputerowej, która ma społeczny wpływ na młode pokolenia — na szeroką, światową skalę. Gry mogą być przeznaczone dla rozrywki i zabawy, a także edukacji. Wpływa z nich także wiele zagrożeń. Dają one dzieciom poczucie władzy, niemal nieograniczonego wpływu na losy bohaterów i rozwój wydarzeń, umożliwiają projekcję marzeń i pragnień, nie narażają na odrzucenie i osamotnienie. Oferują to, czego nie daje realny świat, bronią granicy przed światem rzeczywistym. Wielu psychologów i pedagogów podkreśla, że przyczyną fascynacji grami jest pustka duchowa oraz postępujący regres człowieczeństwa. Unika się ludzi, popada w świat rzeczy. Zdaniem Selenowa (Janukowicz, Stankowski, 2001) gry komputerowe dostarczają dziecku elektronicznego przyjaciela, którego nie mają w realnym życiu, często rodziców. Zabijają pustkę, na którą cierpią odrzuceni, zniechęceni, osamotnieni. Inny powód sięgania po gry komputerowe to nuda, moda, sposób spędzania czasu wolnego, kłopoty w szkole i inne.

Korzystanie z gier komputerowych powinno być kontrolowane przez rodziców. Wielu z nich nie uświadamia sobie, jakie zagrożenia mogą wypływać z grania na komputerze. Podstawą profilaktyki są zdrowe relacje w rodzinie, bycie z dzieckiem, życzliwa obecność, zainteresowanie jego problemami, rozmawianie.

KONKLUZJA

Globalizacja, rozumiana jako zjawisko i procesy globalizacyjne to swego rodzaju nieuchronność, bezalternatywność drogi rozwoju współczesnego świata wyznaczonego przez prawa ekonomii ery globalizacji. W ocenie decydentów, polityków, socjologów to

dziejowa konieczność. Globalizacja zmienia diametralnie kształt świata, kształtuje nowe autorytety, lansuje nowe wartości, normy, obyczajowość, sposób sprawowania władzy, styl życia, edukacji itp. Oprócz niewątpliwych korzyści, jakie niesie ze sobą postępująca w coraz szybszym tempie globalizacja należy wymienić wiele zagrożeń i ich następstw, które dotyczą całe regiony, państwa, społeczności lokalne, mniejsze grupy społeczne, w tym głównie rodzinę, a także dzieci. Globalizacja kształtuje dzieciństwo w skali makro — i mikro. Narzędziem globalizacji jest telewizja i Internet, które mają istotny wpływ na obraz współczesnego dzieciństwa. Dzieciństwo „globalnej wioski” charakteryzują zupełnie nowe, nieznane do tej pory szanse rozwojowe i edukacyjne, nowe możliwości komunikowania się, pracy intelektualnej, poznawania ludzi i świata, gromadzenia nowych doświadczeń i przeżyć. Nie należy jednak zapomnieć o zagrożeniach, jakie niosą ze sobą zmiany w skali globalnej świata w różnych sferach życia społecznego, gospodarczego, w kulturze, na skutek ekspansji kultury popularnej, multimedialnej. Znajomość tych zagrożeń wywołanych zjawiskami globalnymi pozwala pedagogom opracować programy edukacyjne, profilaktyczne przeciwdziałające negatywnym skutkom socjalizacji dzieci i młodzieży: w rodzinie, szkole, poprzez mass media itd. Edukacja a konkretnie uczenie kompetencji korzystania z mediów i multimediów przez dzieci ale także ich rodziców, nauczycieli może zapobiec sytuacjom, które mogą stanowić w przyszłości zagrożenie dla zdrowia, rozwoju i wychowania. Powinno to być także troską całego dorosłego społeczeństwa.

Literatura:

- Aries P.; 1995, Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w dawnych czasach, Gdańsk: Wyd. Marabut
- Aftab P.; 2003, Internet a dzieci. Uzależnienia a inne niebezpieczeństwa, Warszawa: Wyd. Prószyński i S-ka
- Bazuń D., Trzop B.; 2002, Internet a edukacja informacyjna; w: Z. M. Nowak (red.), Wymiary globalizacji. Aspekty polityczno-kulturowe, Nowak, Opole: Wyd. WSZiA
- Bobrowicz W.; 2003, Cyberprzestrzeń; w: T. Pilch (red.), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t.1, Warszawa: Wyd. „Żak”
- Izdebska J., 2004, Dziecko osamotnione w rodzinie, Białystok: Wyd. „Trans Humana”
- Izdebska J., 2003, Dzieciństwo globalne; w: T. Pilch (red.), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t.1, Warszawa: Wyd. „Żak”
- Izdebska J.; 2003, Dzieciństwo telewizyjne; w: T. Pilch (red.), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t.1, Warszawa: Wyd. „Żak”

- Jabłoński A.W.; 2002, W poszukiwaniu teorii globalizacji; w: Z. M. Nowak (red.), Wymiary globalizacji. Aspekty polityczno-kulturowe, Opole: Wyd. WSZiA
- Janukowicz M., Stankowski A.; 2001, Przebrane życie nastolatka, Częstochowa: Wyd. WSP
- Konowaluk H.; 2005, Internet jako problem; w: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), Dziecko i media elektroniczne — nowy wymiar dzieciństwa, Białystok: Wyd. „Trans Humana”
- Kossowski P.; 1994, Dziecko a reklama telewizyjna; w: Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze, nr 3
- Matyjas B.; 2008, Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska, Warszawa: Wyd. „Żak”
- Matyjas B., 2008, Cyberkulture: Dangers for Childhood; w: The New Educational Review, Vol.16, No. 3-4
- Matyjas B.; 1996, Aktywność kulturalna dzieci i młodzieży w teorii i praktyce pedagogicznej Janusza Korczaka, Kielce: Wyd. WSP
- McLuhan R.; 1975, Wybór pism, Warszawa: Wyd. Artystyczne i Filmowe
- Pilch T.; 2003, Nadzieje i zagrożenia globalizacji. Referat Wygłoszony na X Zjeździe Pedagogów, Wrocław
- Quortrup J., 1993, Soziale Definition der Kindheit; w: M. Markefka, B. Nauck (red.), Handbuch der Kindheitsforschung, Luchterhand
- Segiet K.; 2005, Dzieciństwo jako kategoria społeczno-pedagogiczna; w: B. Matyjas (red.), Problemy teorii i praktyki opiekuńczej, Kielce: Wyd. AŚ
- Smolińska-Theiss B.; 1995, Trzy nurty badań nad dzieciństwem; w: Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze, nr 10
- Smolińska-Theiss B.; 2010, Rozwój badań nad dzieciństwem — przełomy i przejścia; w: Chowanna, t. 1 (34)
- Szczepka-Pustkowska M.; 1997, Kategoria dzieciństwa — od Hellen Key do współczesności; w: Edukacja i Dialog, nr 7
- Waloszek D.; 2003, Dziecko; w: T. Pilch (red.), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t.1, Warszawa: Wyd. „Żak”
- Wawrzak-Chodaczek M.; 1997, Miejsce telewizji w życiu codziennym rodziny, Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego
- Zych A. A.; 2003, Key Ellen, Karoline Sofia; w: T. Pilch (red.), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t. 2, Warszawa: Wyd. „Żak”